

Сустрэчы з Барадуліным

Першая мая сустрэча з народным паэтам Беларусі Рыгорам Барадуліным была выпадковая. Я і мая мама, вядомы ўрач–анкалаг Ірына Антонаўна Галубовіч, прыйшлі на дзень нараджэння сябра нашай сям’і (і мамінага пацыента) Яфіма Сямёнавіча Лапушына, адваката, і яго сын Радзiк падвёў нас да Рыгора Іванавіча — пазнаёміцца.

Дзмітрый Давідоўскі

Адразу кінуліся ў вочы інтэлігентнасць, адукаванасць і вялікая сцігласць паэта. У мяне было адчуванне, што ведаю яго ўсё жыццё, дарма што ўпершыню бачу. Там жа, у Лапушыных, Рыгор Іванавіч прапанаваў мне ўкладанне збору твораў Уладзіміра Дубоўкі ў чатырох тамах, пяці кнігах (чацвёрты том у дзвюх кнігах: першая — казкі; другая — артыкулы). На вялікі жаль, не разглядалася пытанне друку эпістальнай спадчыны Дубоўкі. Але, я думаю, калі б і гэтаму праекту накіравана было здзейсніцца, мы дамовіліся б і пра яго.

Такім чынам, Рыгор Іванавіч стаў маім хросным бацькам у літаратуразнаўстве. З яго лёгкай рукі з’явіўся мой першы квола артыкул «За верш тэрмінова арыштаваць» (ЛіМ, 25 лістапада 1995 года, № 45, ст. 12). Гэта была ў поўным сэнсе проба пярэ, яшчэ вельмі слабая і з даволі грубымі памылкамі, але пачатак быў ёю пакладзены.

У той жа вечар Рыгор Іванавіч прачытаў верш, прысвечаны Радзіславу Лапушыну. У ім былі такія радкі: «Калі б у пана Бога, / Хаця б адзін, як Вы такі застаўся / Жыць на свеце варта». Рыгор Барадулін не вельмі быў ахвочы на хвалебныя словы, і калі прамаўляў, то гэта значыла, што іх адрасат — чалавек вышэйшага гатунку. Тут маглі іграць ролю ці простыя чалавечыя якасці, ці прафесійныя, ці першыя і другія разам.

Паэт вельмі ахвотна дапамагаў маладым аўтарам надрукавацца, бо добра разумеў, што гэта дае магчымасць ведаць далейшы лёс літаратурнага занятку: будзе ён працягнуты ці не. Калі пачатковец–аўтар заўважыць свае памылкі сам ці з дапамогай трэцяй асобы, зразумее і прыме іх, і будзе імкнуцца іх не паўтараць, то будзе расці, развівацца, і, значыць, з яго будзе толк. А калі пры першай жа няўдачы апусціць рукі або пачне ляцца на тых, хто здзейсніў спробу выправіць яго хібы, — значыць, літаратурны занятак не для яго і варта пашукаць нешта іншае. Многім

*А гэта я шчыра маю!
Рыгор Іванавіч*

маладым людзям Рыгор Іванавіч адкрыў дарогу ў літаратуру (нават рускамоўным пісьменнікам і паэтам), а нехта зразумеў, што гэта не яго занятак, і з вялікай удзячнасцю (бо Барадулін тлумачыў, як заўсёды, інтэлігентна) паэту за навуку кідаў літаратуру і знаходзіў штосьці іншае, па душы.

Рыгор Іванавіч размаўляў са мной з вялікай павагай і з глыбокай пашанай ставіўся да мяне як прадстаўніка прафесіі бібліятэкара. Паэт добра ведаў духоўны, а не матэрыяльны кошт гэтай справы, тым больш, што сябраваў з самім Іосіфам Бенцыянавічам Сіманюскім — заснавальнікам і першым дырэктарам Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, у той час — Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна. У выніку стваралася такое ўражанне, што гэта я быў народны паэт, а ён — просты чалавек, які працуе ў бібліятэцы. Так і пачалося маё творчае і проста

чалавечае сяброўства з Рыгорам Іванавічам Барадуліным. Доўжылася яно дваццаць гадоў, да самай смерці паэта 02.03.2014.

Нашы сустрэчы і далей адбываліся выпадкова. Мы не хадзілі адзін да аднаго ў гасці, а размаўлялі па тэлефоне, сустракаліся ў выдавецтве ці — нечакана — у горадзе. Але гэта было сапраўднае сяброўства.

Памятаю такі выпадак. Рыгор Іванавіч прыйшоў у нашу беларускую залу (тады аддзел беларускай літаратуры на вуліцы Кірава, 49) і звярнуўся да мяне з просьбай знайсці здымак, надрукаваны ў часопісе «Беларусь» за 1959 год. Здымак трох ахламонаў, як ён сказаў. Разам знаходзім патрэбнае фота — а на ім... Рыгор Барадулін, Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін — тры волаты і тры легенды беларускай літаратуры.

Недзе ў снежні 1999 года прыйшоў я да Рыгора Іванавіча ў «Мастацкую літаратуру», а за сталом перад ім сядзіць Васіль Быкаў. Васіль Уладзіміравіч прынёс сябру сваю новую кнігу «Пахаджане». Барадулін прадставіў мяне Быкаву, запрасіўшы далучыцца да пачэснай кампаніі. Пачалася размова пра літаратуру 1920–1930-ых гадоў і пра месца Уладзіміра Дубоўкі ў тагачасным літаратурным працэсе. Я, нягледзячы на ўзровень суразмоўцаў, не адчуваў сябе штучнай істотай. Павага і роўнасць — вось дэвіз той памятнай для мяне сустрэчы. Не ведаў я тады, што бачыў Быкава не толькі ўпершыню, але і апошні раз: 22 чэрвеня 2003-га яго не стала. Неяк сімвалічна — сапраўдны вэтэран вайны памёр менавіта ў дзень, калі яна пачалася. А кніга «Пахаджане», яго падарунак, і сёння стаіць у мяне на паліцы.

Памятаю яшчэ адзін выпадак. Я працаваў над выбранымі творамі Дубоўкі для ўсё той жа «Мастацкай літаратуры». Гэта была кніжка з серыі «Беларуская паэзія XX стагоддзя» пад назвай «О Беларусь, мая шыпшына» (2002). Рэдактарам у мяне была цудоўная жанчына Зінаіда Канстанцінаўна Пазняк. Яна расказала гісторыю, якая з ёй адбылася. Неяк зайшла яна ў кнігарню «Светач» і прыкмеціла двух мужчын. Адзін трымаў у руках разгорнутую кнігу і ўголос лаяўся: «Во, з'ехаў у Амерыку, а тут яшчэ кнігі выдае». Зінаіда Канстанцінаўна прыгледзелася — гэта была кніга Ларысы Геніюш, якую яна ўкладала. Ёй зрабілася весела: прозвішча Пазняк у Беларусі распаўсюджана шырока. Неўзабаве

пасля таго я сустрэў каля помніка Янку Купалу Рыгора Іванавіча і расказаў яму гэту гісторыю. Пазней, калі размаўляў з Рыгорам Іванавічам па тэлефоне, распавядаючы, як ідзе праца над кнігай Уладзіміра Дубоўкі, ён са мной жартаваў: «Дык хто ж у вас рэдактар? Эмігрант». У гэтым быў увесь Рыгор Барадулін — дасціпны, жартаўлівы, усмешлівы. Прыйшоў у выдавецтва ў далёкім 1972-м, а сышоў з яго на пенсію ў 2000-м, калі меў 65 гадоў. Вельмі ён перажываў з-за свайго сыходу з любімай працы.

Працаваць з Рыгорам Барадуліным было адно задавальненне: ён і падкажа, і вельмі карэктна (каб не пакрыўдзіць) зробіць заўвагу. А галоўнае — з ім адчувалася бацькоўская падтрымка. Я, здавалася, усё сваёй істотай ведаў, быў упэўнены: калі што здарыцца, я маю да каго звяртацца па дапамогу. Дзякаваць Богу, нічога такога не здарылася, але сама гэтая упэўненасць, гэтае веданне — вельмі паказальная рэч.

У газеце «Літаратура і мастацтва» ад 26 лютага 2016 года быў надрукаваны мой артыкул пра Рыгора Іванавіча «У неба пехатою», у якім я імкнуўся расказаць як мага больш падрабязна пра гэтага цудоўнага чалавека. Але газетны фармат не дазволіў мне гэта зрабіць у поўным аб'ёме.

У інтэрв'ю, якое Рыгор Іванавіч даў карэспандэнту газеты «Свободные новости плюс» Валянціну Цішко ў лістападзе 2011 года, на пытанне, у што застаецца верыць «апошняму з магікан», які не адчувае да сябе належнай пашаны, паэт адказаў: «Шкада, што закрываюць беларускамоўныя, перш за ўсё дзіцячыя, газеты. Вельмі страшна: яшчэ два пакаленні пратрымацца без беларускай мовы на тэлебачанні, без беларускамоўнай прэсы — усё знікне. Сумна разумець напрыканцы свайго жыцця, што ўсё, што ты рабіў, — марна. Аднак веру: беларусы такая нацыя, што колькі нас ні тапі, мы ўсё адно будзем».

Зараз хочацца згадаць некалькі вершаў з апошняга зборніка паэта «У неба пехатою» (2014):

У неба пехатою

З незгаворлівага кірмаша,
Дзе чужыя гандляры і цэны,
Любіць беларуская Душа
Ад спякоты
Затуліцца ў цені.

Рыгор Барадулін і Уладзімір Дубоўка.
1961 год.

Свой сакрэт у мудрага каўша
Поўнага цудоўнага напою.
Пойдзе беларуская Душа
Да настрою ў неба пехатою.

Хопіць смаглавогнішчу сушша,
Каб абсяг не спавадаўся золі.
Бачыць беларуская Душа,
Як заўсёды рупіцца ніколі!..

9.XII.2013

***

І ў смерці
Ёсць любімчыкі свае,
Але яна
Прылашчвае па-свойму —
Калі ўжо ашчаперыць у абдоймы,
Ні жыць, ані памерці не дае.
Любімчык просіць,
Каб яго забрала
Смерць да сябе,
А ёй увагі мала...

Як Храм...

Паэт будзе сам сябе, як храм
Ці як пахіленую халабуду.
У храме весялей адбыцца цуду,
У халабудзе вылежыцца хлам.

На твары неба бліскавічны шрам
Заные, адчуваючы астуду.
Набожна ўкленчыўшы эцюду цуду,
Паэт будзе сам сябе, як храм.

А храм служыцьме долам і гарам,
Звон давярацьме гуду й перагуду.
У халабудзе кут адвёўшы цуду,
Паэт будзе сам сябе, як храм.

Але не толькі паэт «будзе сам сябе, як храм», але і кожны чалавек павінен так ставіцца да сябе і свайго лёсу. Гэты верш вучыць нас не застоівацца на месцы, а ісці наперад, шукаць заняткаў для сваёй душы і імкнуцца да ведаў, а іх, як вядома, шмат не бывае. Чалавеку, патрабавальнаму да сябе, лягчэй жыць і пераадоўваць цяжкасці. Рыгор усё сваё жыццё ішоў «у неба пехатою» — пераадоўваючы ўсялякія цяжкасці, падводныя камяні і парогі жыцця. Ён усё рабіў сам, грунтоўна і таленавіта. Нават слоўнік «Вушацкі словазбор», укладанне якога — зусім нязвыклы для паэта заняткаў, быў зроблены таленавіта і з вялікай любоўю да беларускай мовы і землякоў. Паэт так і казаў, што сааўтарамі слоўніка з'яўляюцца яго землякі з Вушаччыны, якія спявалі ўшацкія прыпеўкі, тлумачылі словы ўшацкага дыялекту. Кніжка атрымалася, як усё напісанае Барадуліным, — на вышыні. Не ўмеў ён працаваць па прынцыпе «абы з рук».

«Вушацкі словазбор» — апошняя прыжыццёвая кніжка Рыгора Барадуліна. Яна, на мой погляд, з'яўляецца узорам таго, як трэба складаць слоўнікі.

У 1961 годзе пачынаючы паэт Рыгор Барадулін сустрэўся са старэйшым на той час паэтам Уладзімірам Дубоўкам (глядзіце фотаздымак). Гэтая сустрэча стала для Рыгора Іванавіча падарункам лёсу: ён атрымаў настаўленні, з якімі крочыў пасля па жыцці. А больш чым праз трыццаць гадоў творчасць Уладзіміра Дубоўкі звяла мяне з Рыгорам Іванавічам, і менавіта на гэтай глебе ўзнікла наша сяброўства.

Да апошніх дзён паэт вінаваціў сябе за тое, што не здолеў выдаць збор твораў любімага паэта. Хаця ў гэтым яго віны няма: змяніліся акалічнасці. А пачуццё віны за няздзейсненае — засталася.

Няхай гэты артыкул будзе маёй падзякай Рыгору Іванавічу за тые веды і жыццёвыя ўрокі, за зялёнае святло, якое ён запаліў перада мною ў літаратурны свет — свет творчасці і ўзбагачэння душы. Нізкі яму паклон за такі падарунак лёсу! ❖